

37 Sejm Wielki i Konstytucja 3 maja

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja).

Uczeń:

5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

5) porównuje polskie rozwiązania konstytucyjne z amerykańskimi i francuskimi.

XXVII. Upadek Rzeczpospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie).

Uczeń:

1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją.

3) opisuje zasięg terytorialny drugiego rozbioru Rzeczpospolitej.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) przedstawia przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja, z uwzględnieniem roli dowódców.

CZAS ZAJĘĆ

2 godziny lekcyjne

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 1787, 1788, 1788–1792, 1789, 1791, 3 V 1791, 14 V 1792, VI 1792, VII 1792, 23 I 1793, 17 VI 1793
- postacie: Stanisława Staszica, Fryderyka Wilhelma II, Stanisława Małachowskiego, Adama Kazimierza Czartoryskiego, Stanisława Kostki Potockiego, Franciszka Ksawerego Branickiego, Stanisława Szczęsnego Potockiego, Jana Dekerta
- hasła głoszone przez obóz reformatorski przed Sejmem Wielkim
- plany reform trzech stronnictw w czasie Sejmu Wielkiego: patriotycznego, hetmańskiego i królewskiego
- zapisy zawarte w ustawach o powiększeniu stanu armii, o reformie sejmików, o miastach królewskich
- zasady ustrojowe przyjęte w Konstytucji 3 maja
- bitwy z czasów wojny w obronie Konstytucji 3 maja
- okoliczności ustanowienia Orderu Virtuti Militari
- postanowienia sejmu w Grodnie

ROZUMIE

- pojęcia: Kuźnica Kołłątajowska, stronnictwo patriotyczne (republikańskie), hetmańskie, królewskie (dworskie), Sejm Wielki (Czteroletni), czarna procesja, plenipotent, ustawa rządowa, Konstytucja 3 maja, Straż Praw, monarchia konstytucyjna, konfederacja targowicka, Order Virtuti Militari, II rozbiór Rzeczypospolitej
- znaczenie Konstytucji 3 maja dla poszczególnych grup społecznych
- przyczyny zawiązania konfederacji targowickiej
- okoliczności zwołania i przebieg sejmu w Grodnie

POTRAFI

- omówić sytuację międzynarodową w Europie przed Sejmem Wielkim
- wskazać cel ustaw ogłoszonych podczas Sejmu Wielkiego
- przedstawić sposób uchwalenia Konstytucji 3 maja
- opisać okoliczności przejścia Stanisława Augusta Poniatowskiego na stronę targowiczian
- przedstawić skutki konfederacji targowickiej
- wskazać na mapie ziemie Rzeczypospolitej zagarnięte przez Rosję i Prusy w wyniku II rozbioru
- porównać konstytucje Stanów Zjednoczonych, Rzeczypospolitej i Francji

Materiał realizowany na pierwszej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i główny cel lekcji.

Prosimy uczniów o przypomnienie:

- › Kiedy doszło do I rozbioru Rzeczypospolitej i które państwa brały w nim udział?
- › Jakie reformy uchwalono podczas sejmu rozbiorowego?

II. ROZWINIĘCIE

Podkreślamy, że mimo I rozbioru Rzeczypospolitej nie przerwano reform w kraju; obóz reformatorski skupiony wokół króla Stanisława Augusta kontynuował prace nad kolejnymi projektami usprawnienia funkcjonowania państwa. Prosimy uczniów, aby przeczytali podrozdział *Obóz reformatorski przed Sejmem Wielkim* w podręczniku (s. 390–391), a następnie zadajemy pytania:

- › Jakie reformy wprowadzono w Rzeczypospolitej po I rozbiorze?
- › Czego obawiała się szlachta przy wdrażaniu reform?
- › Kto należał do propagatorów zmian w państwie? Z jakimi instytucjami były związane te osoby? Z jakich środowisk się wywodziły?
- › Co chciał osiągnąć obóz reformatorski?
- › Jaka była rola króla w działalności obozu reformatorskiego?

Mówimy, że obóz reformatorski postanowił wykorzystać sytuację międzynarodową. Rozdajemy karty pracy *Sejm Wielki i Konstytucja 3 maja*. ▶ Prosimy uczniów, aby przeczytali podrozdział *Sytuacja międzynarodowa w przededniu Sejmu Wielkiego* (s. 391), a następnie na podstawie zawartych w nim informacji wykonali zadanie 1 w karcie

pracy. Sprawdzamy je później z uczniami i zadajemy pytanie:

- › W jaki sposób sytuacja międzynarodowa zaczęła sprzyjać królowi polskiemu we wprowadzaniu reform w Rzeczpospolitej?

Kontynuujemy opowieść o wydarzeniach w kraju. Podkreślamy, że król wykorzystał sytuację międzynarodową i zwołał sejm (dodajemy, że nazwano go później Sejmem Czteroletnim lub Wielkim, gdyż obradował on łącznie przez cztery lata). Funkcję marszałka pełnił Stanisław Małachowski. Aby szlachta nie zerwała sejmu, król i posłowie jeszcze przed rozpoczęciem posiedzeń zawiązali konfederację. Zwracamy uwagę na trzy stronnictwa, które wyłoniły się podczas obrad.

Dzielimy klasę na trzyosobowe grupy i nazywamy je stronnictwami patriotycznym, hetmańskim i królewskim. Zadaniem uczniów będzie wcielić się w rolę uczestników posiedzeń Sejmu Wielkiego skupionych w poszczególnych stronnictwach. Na podstawie informacji zawartych w drugim, trzecim oraz czwartym akapicie podrozdziału *Sejm Czteroletni (1788–1792) i jego stronnictwa* (s. 392) zespoły piszą krótkie przemówienia prezentujące politykę swojego ugrupowania. Uwaga: przemówienie powinno być napisane w imieniu wybranej postaci historycznej będącej członkiem danego stronnictwa (tj. z zastosowaniem narracji pierwszoosobowej).

Po zakończeniu zadania przedstawiciele grup wygłaszają swoje mowy na forum klasy.

Opowiadamy, że podczas Sejmu Wielkiego podjęto wiele ważnych ustaw, takich jak ustawa o powiększeniu stanu armii, o reformie sejmików i o miastach królewskich. Uchwalenie tej ostatniej doszło do skutku dzięki staraniom stanu mieszczańskiego na czele z Hugonem Kołłątajem i prezydentem Warszawy Janem Dekertem. Postulaty mieszczan zostały przedstawione podczas czarnej procesji 2 grudnia 1789 r. Domagali się oni, aby dopuszczono ich do obrad sejmowych, ponadto chcieli nabywać dobra ziemskie oraz wprowadzić zakaz więzienia mieszczan bez wyroku sądowego.

Polecamy uczniom, aby zapoznali się z treścią podrozdziałów *Pierwsze uchwały Sejmu Wielkiego* oraz *Czarna procesja w Warszawie i walka o prawa mieszczan* (s. 392–394) oraz wykonali zadanie 2 w karcie pracy. Następnie omawiamy je wspólnie z uczniami i zadajemy pytanie:

- › Jaki był cel pierwszych ustaw Sejmu Wielkiego?

Wskazujemy, że te ustawy stanowiły zaledwie początek zmian. Po dwóch latach obrad król ogłosił przedłużenie prac sejmu. Stronnictwa patriotyczne i królewskie zaczęły współpracować. Dzięki temu przystąpiono do prac nad ustawą rządową. Prosimy uczniów o przeczytanie w podręczniku definicji pojęcia *ustawa rządowa* (s. 394).

Następnie polecamy uczniom lekturę podrozdziału *Okoliczności uchwalenia Konstytucji 3 maja* (s. 394–395), a potem zadajemy pytania:

- › Kto pracował nad ustawą rządową?
- › Jak zorganizowano obrady sejmu, podczas których uchwalono ustawę rządową?
- › Jakie problemy napotkano podczas obrad w maju 1791 r.?
- › Jakie były poszczególne etapy uchwalania Konstytucji 3 maja?

Dzielimy klasę na czteroosobowe grupy. Prosimy uczniów, aby na podstawie podrozdziału *Konstytucja 3 maja* (s. 395–396) oraz tekstu źródłowego (m5, s. 396) opracowali mapy mentalne przedstawiające prawa uchwalone w Konstytucji 3 maja. Grupy mogą wykonać swoje prace na dużych arkuszach papieru albo w aplikacji **miMind**.

ALTERNATYWA

Dzielimy klasę na czteroosobowe grupy. Prosimy uczniów, aby przeczytali podrozdział *Konstytucja 3 maja* (s. 395–396) oraz tekst źródłowy (m5, s. 396), a następnie wynotowali na samoprzylepnych karteczkach prawa uchwalone w Konstytucji 3 maja. Potem uczniowie przyklejają karteczki na tablicy.

Po skończonej pracy omawiamy wspólnie z uczniami prawa ujęte w ustawie rządowej, zadając przy tym pytania:

- › Czy sytuacja szlachty, mieszczan i chłopów miała ulec zmianie?
- › Jakie hasła oświeceniowe pojawiły się w Konstytucji 3 maja?
- › Jak w zapisach ustawy rządowej została zrealizowana zasada trójpodziału władzy?
- › Czy pozycja króla stawała się silniejsza czy słabsza? Jakie prawa władca zyskiwał / tracił?

Prosimy uczniów, aby przyjrzeni się obrazowi *Konstytucja 3 maja 1791 r.* Jana Matejki (m6, s. 396), a następnie odtwarzamy film poświęcony analizie tego dzieła. ▶

Zadajemy uczniom pytanie:

- › Co symbolizują postacie i detale ukazane na obrazie?

Zwracamy uwagę, że Matejko przedstawił na obrazie targowiczian, czyli przeciwników Konstytucji 3 maja, którzy w 1792 r. zawiązali konfederację.

Polecamy uczniom lekturę tekstu źródłowego w podręczniku (m7, s. 397) oraz wykonanie polecenia 3 znajdującego się pod tekstem.

Następnie prosimy uczniów, aby na podstawie podrozdziału *Konfederacja targowicka i wojna w obronie Konstytucji 3 maja* (s. 397–398) oraz informacji zawartych w podpisach do ilustracji (m8 i m9, s. 398) wykonali zadanie 3 w karcie pracy. Potem sprawdzamy wspólnie z klasą odpowiedzi i zadajemy pytania:

- › Kto zawiązał konfederację?
- › Które państwo poparło targowiczian?
- › Dlaczego konfederacja została ogłoszona w Targowicy, a podpisana w Petersburgu?
- › Do jakich bitew doszło podczas wojny polsko-rosyjskiej?
- › Czy bitwa pod Zieleńcami miała duże znaczenie dla przeciwników konfederatów?
- › W jakich okolicznościach król przystąpił do konfederacji?

Podkreślamy, że konfederacja targowicka miała poważne skutki dla kraju. Prosimy uczniów o wykonanie zadania 4 w karcie pracy na podstawie podrozdziałów *Rządy targowiczian i II rozbiór Rzeczypospolitej* oraz *Ostatni sejm w dziejach I Rzeczypospolitej* (s. 399–400).

Następnie omawiamy to zadanie z uczniami, zadając pytania:

- › Jaką politykę prowadzili targowiczanie po wojnie polsko-rosyjskiej?
- › Które państwa dokonały II rozbioru Rzeczypospolitej?
- › Co było przyczyną II rozbioru?
- › W jakich okolicznościach zwołano sejm w 1793 r.?
- › Jakie działania podejmowały Rosja i Prusy, aby uniemożliwić opozycji działanie na sejmie w Grodnie?
- › Jakie decyzje zapadły na sejmie w Grodnie?

Na zakończenie tej części lekcji prosimy, aby uczniowie wskazali na mapie (m10, s. 399) ziemie Rzeczypospolitej zagarnięte przez Prusy i Rosję w wyniku II rozbioru.

III. PODSUMOWANIE

Zadajemy uczniom pytania:

- › Jakie było znaczenie Konstytucji 3 maja dla Rzeczypospolitej?
- › Co przyczyniło się do II rozbioru?

METODY KONTROLI

Uczniowie wykonują zadanie 5 w karcie pracy.

PRACA DOMOWA

Oceń rządę i postawę króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w latach 1788–1792.

Materiał realizowany na drugiej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat (*Konstytucja 3 maja a konstytucje amerykańska i francuska*) i główny cel lekcji (*Porównam Konstytucję 3 maja z konstytucjami amerykańską i francuską*).

II. ROZWINIĘCIE

Prosimy, aby uczniowie przypomnieli, kiedy uchwalono konstytucje: Stanów Zjednoczonych, Francji i Rzeczypospolitej.

Następnie dzielimy klasę na dwuosobowe grupy i rozdajemy karty pracy *Konstytucja 3 maja a konstytucje amerykańska i francuska. Praca z tekstem źródłowym*. ► Uczniowie wykonują zadanie 1.

Po wypełnieniu kart pracy sprawdzamy wspólnie z uczniami wpisane odpowiedzi.

III. PODSUMOWANIE

Zadajemy uczniom pytanie:

- › Jakie widzicie podobieństwa, a jakie różnice między konstytucjami Stanów Zjednoczonych, Francji i Rzeczypospolitej?

METODY KONTROLI

Zapisujemy na tablicy trzy hasła: KONSTYTUCJA STANÓW ZJEDNOCZONYCH, KONSTYTUCJA FRANCJI, KONSTYTUCJA RZECZPOSPOLITEJ. Dzielimy klasę na cztery grupy i każdej z nich rozdajemy karteczki samoprzylepne. Zadaniem uczniów jest wypisanie na karteczkach jak najwięcej informacji o trzech konstytucjach. Następnie uczniowie przyklejają swoje kartki na tablicy.

PRACA DOMOWA

Napisz, jaki wpływ wywarły konstytucje Stanów Zjednoczonych, Francji i Rzeczypospolitej na formowanie się demokracji w epoce nowożytnej.